ОДАМ ЧӢ ТАВР БА ЧАЛА ТАБДИЛ МЕЁБАД?

Муаллиф: ТЕМУР ПӮЛОДОВ
28.01.2014 23:58

Бознашр аз хафтаномаи «Омӯзгор», №1, 3 январи соли 2014, тарчумаи Махмадшарифи РУСТАМ

...Кӯчаву майдони Бухоро, хонаи падар, забони модарии точикӣ, рафикони мактабӣ ва донишго
х
иро, ки симои бисёрашонро дар асар
х
оям офаридаам, ёд кардаам. Мехо
х
ам, аз пояи Манори Калон, майдони Регистон, Арки амир, ки дар он на тан
х
о
х
окимони бегонаи ман
г
ит, балки ша
х
аншо
х
и то
ч
икон Исмоили Сомон
й
зиндаг
й
кардааст, гузар кунам. Остонаи ма
к

бараи шо
х
и бузурги хал
к
и то
ч
икро биб
ӯ
сам. Аз дил мегузарондам, ки ин дафъа ба Исмоили Сомон
й
ч
й
дархост мекарда бошам, ва
к
те ки номаамро ба с
ӯ
рохии тани ма
к
бара мегузорам? (Аз
к
адимулайём мардуми Бухоро одати хубе доранд нияту хо
х
иш
х
ояшонро ба ко
г
азе навишта ба с
ӯ
рохии па
х
л
ӯ
и ма
к
бараи Исмоили Сомон
й
мегузоранд-мутар
ч
им). Бухорои
х
о
х
азорсола
х
о чунин мекунанд. Дар пеши назари худам модарамро барои надонистани забони
ӯ

збек
й
аз вазифаи мудири к
ӯ
дакистон озод намуданд.
..

Дар огози мохи октябри соли равон (1998-шархи мутарчим) банда дар хайати нависандагони рус дар Душанбе будам. Дар ва
к
т
х
ои хол
й
ба э
ч
оди
к
аламкашони
ч
авон шинос шудам. Баъди фур
ӯ
пошии давлати ягона мо- москваги
х
о аз э
ч
одиёти
к
аламкашони музофот, ки аз
г
ояи реализми сотсиалист
й
ра
х
о ёфтаанд, ба кулл
й
бехабар будем. Дар бораи ч
й
менавишта бошанд он
х
о? Киро хонандаи худ интихоб кардаанд:
г
арб

ӣ
, шар
кӣ
, рус ё эрониро?
 Ман он вакт аз ходисаи ба сари хамкавмони худ-точикон омада: тахкиру фиреб ва чанг и бародаркуш дар ташвиш будам.
 Онхое, ки ба навиштахои ман шиносанд, медонанд, ки банда ягон вакт, дар ягон холат дар назди режиме сар хам накардаам. Ва
к
те соли 1991 дар
ч
ум
х
урие, ки ман зиндаг
ӣ
мекардам, якка
х
окимият
ӣ
х
укмфармо гашт, ман ба Маскав фирор кардам. Он
ч
о маро адибон ро
х
бари Иттифо
к
и нависандагон интихоб карданд.
 Наход, хамаи он дастовардхое, ки халки точик дар муддати асрхо гун кардааст, аз байн мераванд? Ба болои ин, ва
к
те пай бурдам, муро
ч
иат
х
ои бешумори ман аз Маскав ба д
ӯ
стон ва
х
ам
к
аламонам: Муъмин
K
аноат, Лои
к
Шерал
ӣ

, Гулрухсор намерасанд, бештар
г
амгин шудам. Он
х
о дар
ч
ойи корашон набуданд…
 Акнун баъди чор-панч сол бо эчодиёти адибони чавон шинос шуда, чехрахои навро мебинам. Дар байни он
х
о романи Мансур Суруш «Чала»-ро аз ма
ч
аллаи «Помир» бо
х
авас хондам. Рости гап, аввал нафа
х
мидам чаро он ба дилам менишинад. Баъд фа
х
мидам, он ба
х
олати р
ӯ
х
ии
х
амонва
к
таи ман мувофи
к
омадааст.
 Гап дар он буд, ки баъди анчоми Рӯзхои адабиёт ман карор додам, аз Душанбе ба Бухоро равам. Чанд р ӯзро дар хонаи падар, дар гузари С
ӯ
фиён гузаронам. Дар оромго
х
и дарвозаи Шергирон дар сари мар
к
ади волидонам –падарам Ис
х
о
к
-муаллим ва модарам Ризвон, бародари
ч
авонмаргам Афзал дуову фоти
х

а хонам.
 Охир, кӯчаву майдони Бухоро, хонаи падар, забони модарии точикӣ, рафикони мактабӣ ва донишго
х
иро, ки симои бисёрашонро дар асар
х
оям офаридаам, ёд кардаам. Мехо
х
ам, аз пояи Манори Калон, майдони Регистон, Арки амир, ки дар он на тан
х
о
х
окимони бегонаи ман
г
ит, балки ша
х
аншо
х
и то
ч
икон Исмоили Сомон
ӣ
зиндаг
ӣ
кардааст, гузар кунам. Остонаи ма
к
бараи шо
х
и бузурги хал
к
и то
ч
икро биб
ӯ
сам. Аз дил мегузарондам, ки ин дафъа ба Исмоили Сомон
ӣ
ч
ӣ
дархост мекарда бошам, ва
к
те ки номаамро ба с
ӯ
рохии тани ма
к
бара мегузорам? (Аз
к

Муаллиф: ТЕМУР ПӮЛОДОВ
28.01.2014 23:58

адимулайём мардуми Бухоро одати хубе доранд нияту хо
х
иш
х
ояшонро ба ко
г
азе навишта ба с
ӯ
рохии па
х
л
ӯ
и ма
к
бараи Исмоили Сомон
й
мегузоранд-мутар
ч
им). Бухорои
х
о
х
азорсола
х
о чунин мекунанд. Дар пеши назари худам модарамро барои надонистани забони
ӯ
збек
й
аз вазифаи мудири к
ӯ
дакистон озод намуданд. Модарам ба кумитаи вилоятии
х
изб шикоят набурд, балки бо «ариза» ба Исмоили Сомон
й
муро
ч
иат кард, номаашро
х
амро
х
и шамъи афр
ӯ
хта ба с
ӯ
рохии ма
к

бара гузошт. Ногуфта намонад, имр
ӯ
з ма
к
бараи Исмоил Сомон
й
ягона суро
г
а аст, ки ба он
ч
о бо забони модар
й
-то
ч
ик
й
муро
ч
иат карда, бо
х
амон забон
ч
авоб гирифтан мумкин аст. Фа
к
ат ва
к
те ки зимоми давлат дар Бухоро ба дасти пешвои
ч
адидон, болшевики оянда -Файзулло Хо
ч
аев гузашт, барои ба забони
ӯ
збек
й
гузаронидани «дафтардор
й
»-и Сомон
й
к
ӯ
шиш кард. Аммо ё р
ӯ
х
и подшо
х
и то

ч
икон аз ин кор нороз
й
буд, ё корманди «дафтардор
й
» ба истеъфо рафт, ки к
ӯ
шиши туркикунонии дафтардории он дунё
х
ам амал
й
нагашт.
Хеч гох аз ёдам намеравад: боре бухороии кухансоле аз Исмоили Сомонӣ узр мепурсид, аз он ки ӯ –то
ч
ик, ба милиса и
ч
озат додааст, ки дар
ч
ойи миллат дар шиносномааш
ӯ
ро
ӯ
збек нависад. Он ва
к
т ин корро нисбат ба тамоми мардуми
х
афт пушташон то
ч
ик раво медиданд.
Хамин тавр, вакте ки ман хохиши харчи зуд ба Бухоро рафтан кардам, аз авзои рафикони душанбег
й
пай бурдам, ки ин душвор аст. Тамоми намуди ало
к
а:
х
авоию замин
й
байни Душанбе, Самар
к
анд ва Бухоро на бо айби Душанбе баста аст. Масли
х
ат шуд, ки аз шимол ба сар
х
ади

ӯ
збекистон равам, аз он
ч
о ба таври пин
х
он
й
ба
К
ӯ
к
анд гузарам, сипас, бо мошини дигар ба Тошканд рафта, аз он
ч
о бо самолёт ба Бухоро парам. Албатта, ин
х
амон ва
к
т имконпазир мешавад, ки маро дастгир накунанд ва бо гуно
х
и сар
х
адшикан
й
ба
ч
авобгар
й
накашанд… Дар ни
х
оят, аз и
ч
рои ин нияти хавфнок даст кашидам. На
к
ли модарам ба ёдам расид, ки ч
й
тавр дар даврони амир бо шутур ба дидорбинии хешовандонаш аз Бухоро ба Душанбе дар ду р
ӯ
з рафта расидааст. Сафари ман бошад, аз Душанбе ба Бухоро дар ин асри технология агар ягон фалокат р
ӯ
й нади
х
ад, се- чор шабонар
ӯ
з кашол ёфтанаш мумкин аст…

Магар ин теша ба решаи миллат задан нест? Чаро точикони Душанбе, Хатлон, Хучанд, Помир аз дидани пойтахти таърихии худ аз замони давлатдории Сомониён- Бухоро, ёдгори
х
ои таърих
й
, китобу дастнавис
х
ои
к
адим
й
, муси
кӣ
, сарчашмаи забони адаб
й
, намунаю рамз
х
ои моддиву маънавии хал
к
и хеш ма
х
руманд? Пайвандону д
ӯ
стонро хабар гирифта наметавонанд,
х
амчун дар Олмони дар ва
к
таш
к
исматшуда ва имр
ӯ
з дар Куриёи дунима.
Боз ба «Чала» рӯ меорам. Точир Зеэв ва ду нафар машхадӣ Моше ва Або умедворанд, ки аввал ба Бухоро, сипас, ба Туркистони русияв
й
расида, ба зери
х
имояи
к
онун
х
ои ба ном пеш
к
адами он медароянд. Монанди ман, ки мехостам
х

амон ва
к
т ило
ч
е карда ба Бухоро расам. Бо мутолиаи китоби Мансур Суруш гумон мекардам аз сар
х
ад гузашта истодаам. Ана, боз як че
х
раи шинос: Дар гузари мо-С
ӯ
фиён як бухороии чала зиндаг
ӣ
мекард бо номи а
ч
иб -Камин. Зиндагии
ӯ
маро ба
х
айрат меовард. Аз ч
ӣ
бошад, ба т
ӯ
ю сури мардум намерафт, аммо аз мотам намемонд. Наход, ин пирамард фа
к
ат бо
г
аму дарди мардум шарик аст? Ман дар ин бора модарамро пурсон шудам. «Камин чала аст, -гуфт
ӯ
.- Я
х
удие, ки исломро
к
абул кардааст. Ин аз дин гаштагонро на худи
х
ояшон -я
х
уди
х
о, на мусулмонон
к
абул мекунанд…
А
ч
аб р
ӯ

зи сахт…».
Дар романи Суруш «Чала» дар бораи чалахо Моше ва Або, Пинхос, фарзадону наберагони он хо накл мешавад. Дар бораи сад
х
о нафар я
х
удии Бухоро, ки ба
х
укми та
к
дир исломро
к
абул кардаанд, то
х
у
к
у
к
и он
ч
о зиндаг
й
кардан пайдо кунанд. Аммо аз ин
мондаву аз он ронда шуданд. Чала на тан
х
о рондаи ду дунёст. Вате са
х
наи ч
й
тавр аз тарафи р
ӯх
ониёни я
х
уд
й
ба
к
абристонашон ро
х
надодани тобути Мордихейи чаларо ва аз тарафи эшон
х
о ба оромго
х
и мусулмонон низ ро
х

наёфтани наъши
ӯ
ро пеши назар меорам, ба хулосаи муаллиф роз
й
мешавам: «Бо р
ӯх
и ду та
к
сим зиндаг
й
кардан душвор аст. Аз як дур
ӯг
да
хх
о дур
ӯг
и дигар
х
осил мешавад…».
Достони Суруш тамсилист. Умуман, таваччӯхи адиби чавонро ба тамсил М.Муллочонов дар сарсуханаш ба китоби зери назар бо номи «Рондашуда»
(шакли мухтасари ривоятии романи «Чала») низ
к
айд кардааст. Чала новобаста ба миллат онест, ки ба
х
ри
г
аризаи нафсон
й
ва манфиати
х
аминла
х
заина забон, дин ва хал
к
и худро мефур
ӯ
шад. Чала- мав
к
еи маънав
й
, ро
х
и хиёнат,
х
олати р

ӯх
иест, ки дар як ла
х
за метавон
й
аз ба
х
ри
х
ама чиз баро
й
.
Барои ман барин як бухорой, ки аз гузаштагони бузурги халки точик- Исмоили Сомонӣ ва Ба
х
оваддини На
к
шбанд ифтихор дорам, чунин менамояд, ки фаъолони давраи баъди Ин
к
илоб чун Файзулло Хо
ч
аев, Абдулло Ра
х
имбоев, Чинор Имомов, ки таър
их барояшон дар соли 1924 имконият дод, барои хал
к
и
ч
афодидаи худ хидмат кунанд ва номашонро баъди Исмоили Сомон
й
дар таърихи то
ч
икон сабт созанд, низ чалаанд (ин назари шахсии Темур П
ӯ
лодов аст-мутар
ч
им). Он
х
о аз паи
г
оя
х
ои пантуркист
й
, мо
ч

аро
чӯӣ
шуда, да
р ла
х
заи та
к
дирсози та
к
симоти милл
ӣ
замини то
ч
иконро чун г
ӯ
сфанди
х
исор
ӣ
к
урбон карда, сару дилаш-Самар
к
анду Бухороро ба бегона
х
о доданд. Шояд ба дилашон шайтон
ч
ой гирифта буд?! Аз
х
амон ва
к
т то ба имр
ӯ
з монанди ман, миллион
х
о бухоро
ӣ
ва самар
к
анди
х
оро он
х
ое, ки дар
ӯ
збекистон «ба
ч

ояшон шинонданианд», «та
ч
ик» меноманд, яъне, бегона мешуморанд, дар Душанбе бошад, он
х
ое, ки р
ӯх
ашон чала аст, моро «
ӯ
збак», яъне, бегона мешуморанд.
Х
амин тавр, яке аз авлодони бафар
х
анги Исмоили Сомониро, ки новобаста ба саддг
узори
х
о забон, фар
х
анг, урфу одати то
ч
иконро ниго
х
доштаанд, мехо
х
анд чала кунанду нимодам
х
исобанд.
Соли 1990, вакте ки ман дар катори хафт нафар ба вакилии Шӯрои Олии чумхурӣ аз Бухоро номзад будам, дархосту хо
х
иши
х
амдиёронро ба назар гирифта, пешни
х
од
кардам, ки дар
х
удуди вилояти Бухоро забон
х
ои то
ч
ик
ӣ
ва
ӯ
збек
ӣ

расм
й
эълон шавад. Ч
й
во
х
имае андохтанд он ва
к
т чала
х
о! Маро вайронкор
х
исобиданд.
Он вакт ман як умедворӣ доштам: Иттиходи Шӯравӣ аз байн меравад. Бо
парокандашавии он конун ва карор
х
ои вай ни
з бояд беэътибор дониста шаванд. Барои хал
к
и то
ч
ик имкони
х
алли боадолатонаи масъалаи та
к
симот ба миён омадааст. Аммо то
ч
икон ба мушкилоти зиёд р
ӯ
бар
ӯ
гаштанд, барои та
х
лили ами
к
, дарёфти
ч
ойи хеш дар дунёи нав имкон пайдо нашуд.
К
увва
х
ои беруна ба
х
арос а
фтида, он
х

оро ба
ч
анги бародаркуш кашиданд. Он
х
ое, ки он ва
к
т иродаи дигаронро ба
ч
о меоварданд: демократ
х
о -
ч
адид
х
ои
х
озиразамон ва анъанапарастон- «ку
х
на
х
о» шояд ягон ва
к
т ба худ меоянд ва мефа
х
манд, ки ч
й
тавр имкони камёфти таърих
й
барои худшиносии ха
л
к
и то
ч
ик бори дувум дар давоми як аср аз даст рафт.
Имрӯз, дар мархалаи баъдичангӣ точиконро барои он ки рӯхан эхё шаванд ва аз бадбин й, дурӯг, хиёнат пок гарданд,
г
ояи мутта
х
идкунанда зарур аст. Таърих зарурияти чунин як
г
ояро дарк карда, то
ч
иконро ба та
ври таби

ӣ
дар санаи бузург гирду
ч
амъ оварданист. (Мутаассифона, мо дар соли
ч
ашни 1100-солагии давлати Сомониён то
ч
иконро аз Аврупову Америко даъват кардему то
ч
икони
х
амсояи худро натавонистем
ч
амъ оварем-мутар
ч
им). Соли 1999 ба зодр
ӯ
зи давлати то
ч
икон - С
омониён 1100 сол пур мешавад. Ман баъзан ба хаёл меафтам, ки ч
ӣ
мешуд, агар
к
исмат моро ба ин муносибат ба
к
афо, масалан, ба соли 1994, ё андаке пеш, масалан, ба соли 2010 мебурд. Дар сензда
х
соли оянда, баъд, да
х
солаи аввали
к
арни нав дар ро
х
и дарёфти сим
ои миллии худ ба ч
ӣ
ноил мегашта бошем? Хушбахтона,
к
исмат барои мо, то
ч
икон, новобаста ба душвори
х
о, хайрхо
х
аст.Ояндаи мо нек бояд бошад.

Ч
ойи то
ч
икон дар байни хал
кх
ои пешрафта аст. Зеро Худованд ин
ч
ойро барои мо арзон
й
доштааст…
(«Наш современник», №3, 1998),
Аз сарсухани китоби Мансур Суруш, «Чала», Душанбе, 1999.

Начало формы